

SELÇUKLU DEVLETİNDE TASAVVUFİ UNSURLARIN YÖNETİM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Dr. Yunus Emre TANSÜ
Gaziantep Üniversitesi
ytansu@gmail.com

ÖZET

Abbasi Hilafetinden uzak olan merkezdeki Sünni otoriteden uzakta çevrede merkezin reddettiği veya kabullenmediği tasavvufi akımların etkili olduğu görülmektedir. Başta Mevlevilik, Ahilik ve Bektaşilik olmak üzere tasavvufi unsurlar, Bizans sınırında yer alan bölgelerde ve özellikle Anadolu'da çok etkin olmuştur. Özellikle Anadolu ve Azerbaycan coğrafyasında tasavvufi unsurlar adeta devlet yönetimine hakim olmuştur. Sultanlar ve devlet adamları tasavvufun etkisi altında kalmışlardır. Tarikatlar, mensubiyet duygusu ile kendilerine bağladıkları devlet adamları ve bürokratlar sayesinde devletleri yönetmeye başlamışlardır. Tarikatlar ve tasavvufi akımlar arasındaki mücadeleler, bir süre sonra Selçuklu devletinin zafiyetine ve yönetim yapısının bozulmasına yol açmıştır. Bazı tarikatlar Selçuklu devletinin içinde ayrı bir devlet veya yapı haline gelmişlerdir. Selçuklu devlet yönetiminin çözülmesi, bozulması ve devletin yıkılmasında tasavvufi unsurların önemli bir rolü olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu Devleti, Yönetim, Tasavvufi Etki

THE EFFECTS ON THE ADMINISTRATION OF SUBSIDIARIES IN THE SELJUK STATE

ABSTRACT

The Sunni Abbasid Caliphate in the periphery away from the center of authority away the from not accepting or refusing to center around mystical currents, it is observed that the effective. In the beginning mevlevis, ahi and bektashi mystical elements, located on the border of byzantium in the region and in Anatolia in particular has been very active. The mystical element in the geography of Anatolia and Azerbaijan, especially the management of the state literally has dominated. Emperors and statesmen remained under the influence of sufism. Cults, thanks to appurtenance tied themselves with a sense of statesmen and bureaucrats, are being conducted in the states. The struggle between the sufi sects and movement, after a while, the weakness of the management structure and has led to the deterioration of the seljuk state. Some cults, have become a separate state or structure within the seljuk state. The disintegration of the seljuk state administration, corruption and the collapse of the state has played an important role in the mystical elements.

Keywords: Seljuk State, Management, Mystical domains

THE EFFECTS ON THE ADMINISTRATION OF SUBSIDIARIES IN THE SELJUK STATE

يونس امري تانسو
جامعة غازي عنتاب
ytansu@gmail.com

ملخص

الخلافة العباسية عن بعدها مركزية السنية من السلطات بعيدة اطراف مركزية. ردها أو عدم قبولها تصرف تأثيرها بداية مولوية اخلاق و . ليكون تصرف عنصریات حدود بيزنطين في المناطق و خاصة في اناضول تأثيرها جدا فعال اصبح خاصة في جغرافية اناضول و اذربيجان تصرف عناصر أصبح تهيمن عليها. الحكومة سلاطين ورجال الحكومة أصبح تحت تأثير تصوف الطوائف بشعور بالانتماء. هم تمسكوا رجال الدولة وبفضل

هذه الشروط بدأوا يحكمون الدولة الصوفية. و تصوف التحديات بين التيارات بعد فترة من الضعف لدولة سلجوقية و هيكل الحوكمة قد أدى إلى تدهور بعض الطوائف. أصبحت الدولة منقطة داخل الدولة سلجوقية عناصر التصوف تلعب دورا هاما في تفكيك حكومة الدولة السلاجقة وتدمير الدولة

لكلمات المفتاحية: الدولة السلاجقة ، الإدارة ، التأثير الصوفي

1.GİRİŞ

Türkiye Selçuklu devleti devrinde Anadolu topraklarında siyasi, dini, sosyal ve ekonomik alanda üç büyük tarikat ve alimler mücadele içerisinde olmuştur. Mevlana Celaleddin-i Rumi Horasan da ünlenmiş ünlü müderrisin oğlu olarak Anadolu'ya davet edilmesi üzerine gelmiştir ve Ahi Evran da Hoy kentinden Anadolu'ya gelmiştir. Bu iki tarikattan hariç diğeri tarikat lideri olan Hacı Bektaşî Veli bu mücadelede daha az aktif rol oynamıştır. Bir meclis toplantısında Türkçe mi üstündür, yoksa Farsça mı üstündür tartışması yapılmıştır. Fahreddin-i Razi Evhadüd-din Kirmani Türkçenin Farsçadan üstün olduğunu savunmuş, Bahaaddin Veled ise buna itiraz etmiş Farsçanın Türkçeden üstün olduğunu savunmuştur. Açıkçası bu tartışma meclis erkanları tarafından Fahreddin-i Razi haklı görünmesi bu büyük mücadelenin fitilini ateşlemesine neden olmuştur. Çünkü Mevlana, Razi'nin talebelerini de düşman olarak görmüştür. Ahi Evran, Fahreddin-i Razi'nin hem öğrencisi hem de damadıydı. Buradan başlayan tartışmalar ise Anadolu'da daha da ilerlemiş hat safhaya varmıştır.

XIII. Yüzyıl da gerçekleşen bu çekişmeler devlet yönetimine etki yapmıştır. Çünkü iki önemli tarikat liderleri yönetimde kendi adamlarını nüfuz etmeyi ve yönetimi ele geçirmeyi çalışmışlardır. Ahi Evran'ın Kayseri ana şehri olup Kırşehir ve Konya'da ahi teşkilatını (esnaf teşkilatı) kurmuştur. Mevlana Celaleddin-i Rumi Konya da merkez olarak dini ve ilmîni icra etmiştir. İki büyük alimin arasının açılması yukarı da belirtildiği gibi yönetim de etkin olmak ve kendi tarikatlarını devamını sağlamak. Ayrıca Mevlana Celaleddin-i Rumi Ahi Evran'ın kurmuş olduğu tekke gibi teşkilatları ele geçirmek istemiştir. Devlet yönetimindeki entrikaların boy gösterdiği bir dönemdir. Bu dönemi Mevlana Celaleddin ve Ahi Evran'ın arasındaki geçen mücadeleler anlatılmıştır.

2. MEVLANA'NIN HAYATI

Mevlana Celaleddin, günümüzde bir kısmı Afganistan'ın sınırları içerisinde bulunan Horasanın Belh'i şehrinde 1207 yılında doğmuştur. Mevlana'nın babası, ileri gelen bilginlerinden Hatip oğulları soyuna mensup Hüseyin Hatibi oğlu Bahaaddin Veled'dir. Annesi Belh emiri Rükneddin'in kızı Mümine Hatundur (Önder, 1969:250-260)

Mevlana Celaleddin için, tarihçiler Muhammed ismi ve Celaleddin lakabı ile tanır. Celaleddin isminden başka hüdavendigâr unvanıyla da anılıp söylenmiştir. Hüdavendigâr lakabını Sultan'ül Ulema Baha-i Veled'in verdiği isimdir (Füruzanfer, 1997:49). Ayrıca Mevlana'nın eseri Mesnevi'de kendisini Muhammed b. Hüseyin b. El-Belhi olarak tanıtmıştır. Rumi ismi ise hayatının büyük kısmını geçirdiği Anadolu'dan dolayı kendisine verilmiştir. Mevlana 1226 yılında Karaman'da Belh'ten kendisi ile beraber göç eden Semerkandlı Hoca Serafeddin Lala'nın kızı Gevher hatun ile evlenmiştir. Bu evlilikten Sultan Veled ve Alaeddin dünyaya gelmiştir. İkinci evliliğini Kerra Hatun ile yapmış bu evlilikten Muzarefeddin, Emir Alim Çelebi ve Melike Hatun isimli üç tane çocuğu dünyaya gelmiştir.

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubat Mevlana'nın babası Bahaaddin Veled'in şöhretini duyup Konya'ya davet etmiştir. Bunun üzerine Bahaaddin Veled oğlu Mevlana ile birlikte Konya'ya gelmiştir. Selçuklu Sultanı tarafından Bahaaddin Veled'e Müderrislik verilmiştir. Kimi kaynaklarda 1231 yılında Bahaaddin Veled ölünce, yerine oğlu Mevlana'nın geçmesi Sultan tarafından gerçekleştiğini, kimi kaynaklarda ise Mevlana Celaleddin halkın beğenisini toplaması üzerine Müderrisliğin başına geçtiğini söylemişler (Füruzanfer, 1997:133). Mevlevî tarikatının kurucusu olup binlerce müridlere sahip olmuştur. Mevlana'nın çağdaşı olan Hacı Bektaşî Veli ve Ahi Evran

arasında yönetim, dini, sosyal, ekonomi (esnaf) ve ülke siyaseti için mücadele içerirse girmişlerdir. Mevlana Celaleddin Rumi 17 Aralık 127 günü vefat etmiştir.

3. AHİ EVRAN'NIN HAYATI

Azerbaycan'ın Hoy şehrinde 1171 yılında doğmuştur. Anadolu Ahilik teşkilatının kurucusu olan ve Ebu'l Hakayık unvanıyla da anılan Ahi Evran'ın Asıl adı Şeyh Nasirud-din Mahmud Bin Ahmed El-Hoyi'dir. Konyalı Ali b. Süleyman b. Yunus isminde muallim olan muallim olan kişi çok iyi tanıdığı, Ahi Evran Şeyh Nasirüd-din Mahmud'un ölümünden bir yıl sonra adını tam olarak Şeyh Nasirud-din Ebu'l Hakayık Mahmud b. Ahmed El Hoyi olarak kaydetmiştir (Konukseven, 2006:49). Ahi Evran Fahreddin-i Razi Evhadüd-din Kirmani'nin kızı Fatma Hatun ile evlenmiştir. Fatma Hatun, Bektaşiler arasında "Kadın Ana" diye anılmıştır. Ahi Evran Kayseri'de bulunduğu dönem eşi Fatma Hatun vasıtasıyla Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) teşkilatını kurmuştur (Bayram, 2005:35).

Ahi Evran 1206 yılında Hocası ve sonradan kayınpederi olan Fahreddin-i Razi Evhadüd-din Kirmani Anadolu'ya gelerek Kayseri'ye yerleşmiştir. Burada Ahi teşkilatını kurmuş bu konuda devletin himaye ve desteğiyle sanatkarların sanatlarını icra etmelerini sağlamak amacıyla sanayi sitesi inşa etmiştir. Ahi Evran ise bu sanayi sitesinin lideri olarak hizmet etmiştir. Bütün Ahi Seçere-namelerinde ve Ahi Fütüvvet-namelerinde Ahi Evran Debbağ (derici) olduğu esnaf ve sanatkarların piri Ahi teşkilatının başı olarak kabul edilmiştir (Bayram, 2005:28)

Ahi Evran'ın esnaf teşkilatı sisteminden hariç dini hayat, sosyal hayatta Bacıyan-ı Rum faaliyeti, ekonomik hayat (esnaf), yönetimde söz sahibi olmak istemesi, ayrıca Ahi Evran Anadolu Selçuklu devletinde 4-5 yıl kadar vezirlik yapması diğer çağdaşlarının tepkisini çekmiştir. Çağdaşları olan Mevlevi ve Bektaşi tarikatları ile Ahi teşkilatı çetin mücadele içerisine girmiştir. Şeyh Nasirud-din, Kırşehir emirliğine atanan Mevlevi Nureddin Caca beyin 1261 yılında yaptığı katliamla hayatını kaybetmiştir (İnalçık, 2016:493).

4. HACİ BEKTAŞİ VELİ'NİN HAYATI

Altıncı imam Musa El-Kazım neslinden gelen Horasan'ın hükümdarı olan Seyyid İbrahim-i Sani ile Hatem Hatundan olan Hacı Bektaşi Veli Nişabur şehrinde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Muhammed Bektaş Veli, Vilayetname'de Hacı Bektaş'ın doğum ve ölümü ile ilgili kesin ve net bir tarihi bilgilere rastlanılmamaktadır. Bir kısım Osmanlı müellifleri, Hacı Bektaş Veli'yi I. Murat (1362-1389) dönemi uleması arasında zikretmektedir. Başka bir kısım Osmanlı kaynakları ise Hacı Bektaşi Veli, Orhan Gazi devri alimleri arasında kabul etmişlerdir. Daha sonraları teşekkül ettiği anlaşılan görüşe göre Hacı Bektaşi Veli, 1248 doğmuş, 1281 yılında Anadolu'ya gelmiş 1337-1338'de hayatını kaybettiği belirtilmektedir (Çetinkaya, 1999:2).

XIII. yüzyılda Anadolu'da yaşamış olan önemli bir halk sufusidir. Dönemin büyük bir halk düşünürü olan Selçuklular döneminde yaşamış ünlü bir ilim ve fikir adamıdır. Etkileri yüzyıllar boyunca geniş toplumlar tarafından hissedilmiştir. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması önemli rolü olan bir şahsiyettir (Yıldız, 2012:188).

Hacı Bektaşi Veli'nin Amasya, Kayseri, Sivas şehirlerine gittiği daha sonra Karacahöyük'e yerleştiği de Aşıkpaşazade tarafından nakledilmiştir. Bazı kaynaklarda Hacı Bektaşi önce Necef, Kerbela, Bağdat ve bazı imamlarını ziyaret ettiği; Kudüs, Halep, Gaziantep, Elbistan, Tarsus, Bozhöyük, Muğla kalesi gibi bazı yerleri dolaştığı söylenmektedir. Hacı Bektaşi Veli, Ahmed Yesevi ve Fahreddin-i Razi Evhadüd-din Kirmani'den eğitim almıştır. Hacı Bektaşi Veli'nin doğumu da ölümü gibi ihtilaflıdır kaynakların bir çoğunda 63 yıl yaşadığı belirtilmektedir (Çetinkaya, 199:4).

5. AHİ EVRAN, MEVLANA CELALEDDİN RUMİ VE HACİ BEKTAŞİ VELİ ARASINDAKİ SİYASİ MÜCADELE

Ahi Evran, Mevlana Celaleddin Rumi ve Hacı Bektaşi Veli Türkiye Selçukluları (Anadolu Selçuklu) devleti döneminde ilimlerini, dinlerini ve faaliyetlerini yapmıştır ayrıca üç büyük şahsiyet çağdaşlardır. Ahi Evran Kayseri, Mevlana Celaleddin Konya ve Hacı Bektaşi Veli ise Anadolu'nun

kırsal bölgelerinde hakimiyetini sürdürmüştür. Ahi Evran Türkmendi, Türkçeye önem veren, Moğollara destek vermemiş ve Kayseri’de Ahilik teşkilatını kurmuştur. Ahi Evran Babai ayaklanmasını destekleyenlerdendir. Hanımı Kadıncık Ana bu yüzden hapse atılmış köle olarak satılmıştır. Ahi Evran’ın diğer Babai liderlerinden Hacı Bektaşî ile yakınlığı vardır. Mevlana Celaleddin ise Farsça konuşan, Farsça yazan, annesi Türk ama babası Türk değil Farisidir, Moğollara da destek verildiği de söylenmektedir. Horasan’dan gelen Hacı Bektaşî Veli ve Anadolu’da Ahilik tarikatı (Fütüvvet teşkilatı) ile bağlantısı olmuştur. Hacı Bektaşî Vilayetnamesi, Anadolu ve esnaf teşkilatlarının üstadı olarak kabul edilen Ahi Evran ve Hacı Bektaşî Veli arasında çok samimi dostluklarının olduğu yazmaktadır (Çetinkaya, 1999:347).

Ahi Evran Horasan’dan Fahreddin-i Razi Evhadüd-din Kirmani’nin talebesiydi eğitimini ondan almıştır. Fahreddin-i Razi Evhadüd-din Kirmani’nin diğer öğrencisi ise Konya’ya yerleşen Şerefettin Herevi’dir. Bahaaddin Veled ve oğlu Mevlana Celaleddin bu büyük alimin düşmanıydılar. Alimlerin aralarında Horasan’dan gelen bir anlaşmazlık vardı bu nedenle Bahaaddin Veled ve Mevlana Fahreddin-i Razi Evhadüd-din Kirmani’nin talebelerine de düşman olmuştur. Fahreddin-i Razi kimi severse, çizgisinden kim giderse onu düşman olarak görüp karşılımları almışlardır. Fakat Mevlana’nın oğlu Alaaddin Çelebi ise babası ve dedesi gibi değildi Ahi Evran’ın ve Ahilerin yanında yer almıştır (Bayram, 2005:199).

Fahreddin-i Razi’nin ve Bahaaddin Veled arasındaki geçen husumetin nedenini söylentilere göre şu şekilde ifade edilmektedir; 1206 yılında Fahreddin-i Razi Evhadüd-din Kirmani, Muhammed Harzemşah’ın yanına Belh’e gelmiş Bahaaddin Veled’in de bulunduğu ilmi meclis toplantısına iştirak etmiştir. Bu toplantı da Türkçe mi üstündür, yoksa Farsça mı üstündür tartışması yapılmıştır. Fahreddin-i Razi Evhadüd-din Kirmani Türkçenin Farsçadan üstün olduğunu savunmuş, Bahaaddin Veled ise buna itiraz etmiş Farsçanın Türkçeden üstün olduğunu savunmuştur. İlimin konuşulduğu, tartışıldığı bu mecliste ve meclisi yöneten kişi Fahreddin-i Razi Evhadüd-din Kirmani’yi haklı olduğunu kabul etmiştir. Bu şekilde Muhammed Harzemşah’ın huzurunda Türkçenin Farsçaya üstünlüğü teyid edilmiş, bunun üzerine Bahaaddin Veled bunu itiraz etmiş hatta meclisi yöneteni ve Fahreddin-i Razi Evhadüd-din Kirmani’yi kafirlikle itham etmiştir.

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubat Bahaaddin Veled’in şöhretini duyup Konya’ya davet etmiştir. Bunun üzerine Bahaaddin Veled oğlu Mevlana ile birlikte Konya’ya gelmiştir. Selçuklu Sultanı tarafından Bahaaddin Veled’e Müderrislik görevini vermişti. Bahaaddin Veled vefat edince yerine onun yolunda yürümeye devam eden Mevlana Celaleddin Rumi, manevi terbiyesini sürdürürken hem medreselerde ders veren zahit bir müderris hemde camilerde halka ateşli vaazlarda bulunan bir vaiz, diğer bir yandan da medreselerde fetva veren bir halk müftüsü olmuştur (Üremiş, 2010:299). Mevlana Celaleddin Rumi 24 yaşında babasının yerine geçmiştir. Bir yıl sonra da Seyyid Burhaneddin Muhakkık-i Tirmizi Konya’ya gelmişti bu zamandan sonra Seyyid Burhaneddin’e mürit olmuş dokuz yıl (1241) hizmet etmiştir. Seyyid Burhaneddin, Konya’ya gelişinden bir yıl sonra (1233) Mevlana’yı zahir ilimlerinde daha da ilerlemesi için Şam ve Haleb’e göndermiştir. Seyyid Burhaneddin’in Mevlana’yı Haleb’e gönderdikten sonra Kayseri emiri Şemseddin İsfehani’nin yanında kalmıştır (Kayaoğlu, 1990:149).

Seyyid Burhaneddin’in dostu olan Şemseddin İsfehani ölünceye kadar Mevlana Celaleddin Rumi ile bağlantı içerisinde bulunmuştur. Otuz yaşına gelen Mevlana Celaleddin büyük infiale sebep olan I. Alaaddin Keykubat’ın öldürülme hadisesini ve sonraki Sadeddin Köpek dönemini tahakkümünü görmüştür. Şemseddin İsfehani, Sadeddin Köpek’in öldürülmesinden (1239) sonra naiplik makamına atanmıştır. Vezirlik makamına ise Mevlana Celaleddin Rumi’nin en yakın adamı muhibbi olan Süleyman Pervane’nin babası Mühezzübidin Ali getirilmiştir. Bundan çıkarılacak mana ise Mevlana’nın en yakınında bulunanlar devletin en üst makamlarında görevde bulunuyorlardı (Koca, 2009:6).

Diğer bir yandan ise XIII. yüzyılda ortaya çıkan Anadolu Ahiliği, Ahi Evran’ın gelişip yayılmıştır. Ahi Evran esnaf teşkilatını Anadolu’nun birçok bölgesinde kurmuş ama en çok faaliyet içerisinde olduğu çevreler Konya, Kayseri ve Kırşehir bölgesidir. Fahreddin-i Razi’nin kızı Fatma Hatun ile evlenmiştir. Fatma Hatun Anadolu’da Bacıyan-ı Rum teşkilatı kurmuş, Anadolu’da bulunan

kimsesiz kızları iş eğitimi, dini ve evlilik gibi faaliyetlerin içerisinde olmuştur. Ahilik teşkilatı, Bacıyan-ı Rum teşkilatı ile Anadolu'da güç kazanmış ve adını duyurmuştur (Bayram, 2008).

Ahi Evran, teşkilatın sürekliliğini sağlamak için Fütüvveti tekke ve zaviyelere bağlamıştır fakat bu bölgelerde yaşayanlara alın teri ile geçinme ilkesini öğretmiştir. Bu yönüyle "Melamilik" ile karıştırılan dönemin tekkeleşmesi kendi dini görüşleri cazip kılan Bektaşilerle hem fikir olan Ahilik uzun süre anlaşılammıştır. Ekonomik ve sosyal yönünden dolayı halk arasında destek bulan Ahilik köylere kadar yayılmıştır. Ahilik yalnızca esnaf teşkilatı olmayan dini ve dayanışma vakfı olarak da görevi halk arasında yerini almıştır.

Ahiliğin etkili olduğu sahalardan biri siyasi-idari alandır. Ahi birlikleri teşkilatın huzuru için uzlaşmacı ve uzlaştırıcı bir tutum içerisinde olmuşlar bunu siyasi faaliyetlerinin temel felsefesi haline getirmişlerdir. Anadolu bölgesinde hızla yayılan köylerde ve uç bölgelerde büyük nüfuzla sahip olan bu teşkilat XIII. yüzyılda devlet otoritesinin iyice zayıfladığı bir dönemde, şehir hayatında yalnızca iktisadi değil siyasi yönden de etkili faaliyetlerde bulunmuşlardır (Gordlevski, 1998:198).

Birçok araştırmacıların ifade ettiği Halife Nasrîlîdînillah'ın şeyhlerinden biri Şühreverdi (1145-1234) nin telkinleri ile fütüvvetçiliğe olumlu yaklaşan Konya Selçuklu hükümdarı I. İzzettin Keykubad döneminde güçlenen Ahilik, yönetimde üstlendiği kendilerine bağlı üst düzey yöneticilerle düzenin sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Sultan Alaaddin Keykubad'ın Ahi birliklerini desteklemesiyle Anadolu'nun birçok yerinde bu birlikler hızla gelişmiştir. Bu dönem Türkiye Selçuklu devletinin en parlak dönemi olmuştur. Bir iddiaya göre Sultan Alaaddin Keykubad'ın öldürülmesinden sonra onun yerine geçen II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i hiç affetmediler. Tabi bu durumu kendi lehine kullananlar, Ahi Evran sevmeyenler Sultan Gıyaseddin ile arasını açmışlardır. Yönetim de daha fazla olumsuzlukla karşılaşması, devlet erkanlık görevinden ihraç edilmesi sonucu Anadolu'ya çekilen Ahi Evran kendisine karşı olanlarla mücadele etmeye girişmiştir.

Ahi Evran ve Mevlana Celaleddin Rumi hakkında hayatları, dini sosyal, ekonomi ve yönetimdeki etkileri gibi yaptıkları faaliyetler verilmiştir. Artık iki büyük alimin birbirleriyle bu düşmanlığın ortaya çıkmasının nedenlerini şu şekilde ifade edelim; Tasavvufi duyuş ve düşünüş bakımından da aralarında derin fikir ayrılıkları mevcuttur. Mevlana Celaleddin'in babası Bahaaddin Veled ile Ahi Evran'ın hocası Fahreddin-i Razi arasında Horasan'da cereyan eden mücadelenin Anadolu'daki uzantısıdır. Bu mücadelenin diğer yönü de Mevlana'nın hocası Şemsi Tebrizi ile Ahi Evran'ın hocası Fahreddin-i Razi arsındaki tasavvufi meşrep farklılığından doğan ihtilafa da dayanmaktadır. Esasında bu farklı dini-tasavvufi anlayışlar doğal olarak sosyal ve siyasi anlayışı da etkilemiştir. Siyasi ayrışmanın da temelinde dini-tasavvufi anlayışının sosyal ve siyasi hayata bakışı da etkili olmuştur. Ortaya çıkan siyasi çatışmalar bu farklılıkların sonucu olarak da görülebilir (Kayaoğlu, 1990:150-53).

Ayrıca bu dönemde Anadolu Selçuklu devletinde iç karışıklıklar hız kazanmış ve ortalık karıştıktı. Babai isyanı denen bir ayaklanma çıkmış (1240) bu Türkmen isyanı güçlkle bastırılmıştır. Sultan Alaaddin keykubad döneminde Moğolları Anadolu'dan özenle uzak tutmuştu. Ama II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde (1243) Selçuklu topraklarına girmiş, Köseadağ adı verilen savaşta Selçuklu ordusu pek bir şey yapamadan mağlup olmuştur (Arslan, 2017). 35-36 yaşlarındaki Mevlana Celaleddin bu önemli olaylara yakından şahit olmuştur. Mevlana'nın en yakın tanıdığı devlet adamları Köseadağ savaşından önce ve sonucunda Moğollarla iş birliğinde önemli rol oynadığı söylenmektedir (Gordlevski, 1998:200-205).

Anadolu Selçuklular yıkıldığı zaman Mevleviler Kuran-ı kaynak gösterip Selçukluların yasal ardılları olarak Moğol Hanlarını destekliyorlardı. Böylece onlar büyük topraklarını kurtarmanın peşindeydiler. Mevlevi hareketi Anadolu Selçuklu Sultanlarının göremediği desteği Moğol Hanlıklarından görmüşlerdir. Onları daha önce Sultan koruyordu şimdi ise Hanlıkların himayesinde varlıklarını devam ettirmeye çalışmışlardır. Mevlevilerin yalnızca sözü ve müziği vardı ve onlar için Moğolların himayesi zorunlu olmuştur. Tabi bu fikir ve güç çatışması hakkında Gordlevski kitabında ifade etmiştir. Bunun hakkında bazı bilgiler vermiştir; bunlardan bir kısmı yönetim alanında da Ahiler de güçlü olduğu için Mevleviler istediğini yapamıyorlardı yönetim bakımından güçsüz kalınca feodal yapı olan Moğol ile işbirliği yapmıştır diyor (Özdemir, 2005).

1243 yılında Moğollara karşı Kayseri’de direnen Ahilere ve Türkmenlere yapılan katliamdan sonra Şems-i Tebrizi, Konya’ya gelmiş Moğollar ile Mevlana Celaleddin arasındaki diyalogu da onun sağladığı ifade edilmektedir. Mevlana’nı ve dolayısıyla müritlerinin devletin ve yönetim başında olanlara mutlak itaat etmeyi öngören ve eski İran’i zihniyetten kaynaklanan ahlak teorisine bağlılıkları Anadolu’da Moğol aleyhtarlığı ile mücadele etmelerine sebep olmuştur.

Ahi Evran ve Mevlana Celaleddin Rumi arasında gerçekleşen en önemli olay aslında Mevlana’nın hocası Şems-i Tebrizi ile olan konudur. O dönemde Mevlana ve Şems-i Tebrizi arasındaki yakınlığı herkesçe biliniyordu, eve kapanıyorlar bir hafta boyunca veya daha fazla süre hiç dışarı çıkmadan kalıyorlardı. Ayrıca Mevlana’nın hocası Şems-i Tebrizi’ye karşı olan sevgisinden ötürü dedikodu ve söylentilerin çıkmasına neden olmuştur. Bu söylentiler bazı kesimler tarafından tepki görmesi üzerine Mevlana bunlara neden olan kişi olarak Ahi Evran’ı görmüştür. Mevlana Celaleddin aynı suçlamayı ise Ahi Evran için kullanmış aralarındaki suçlamalar daha da artmıştır. Mevlana’nın, Ahi Evran ve eşi Fatma Bacı hakkındaki tutumları sonucunda ortam daha da gerginleşmişti. Söylentilere göre Ahi Evran’ın eli olduğu düşünülen bir gece Şems-i Tebrizi evinden çıkarıp öldürdükten sonra bir kuyuya atılmıştır. Mevlana, Ahi Evran’a karşı daha çok nefret ve kinle düşmanlık beslemiştir.

Mücadele de etkilenen Kadıncık Ana (Fatma Bacı) Türkmenlerden ve Mevlana’nın baş düşmanı olarak kabul ettiği Fahreddin-i Razi Ev- Evhadüd-din Kirmani’nin kızı ve Ahi Evran’ın eşidir. Babai isyanı ve Moğollara karşı olması nedeniyle 13 yıl boyunca hapsedilmiş ve hizmetkar (köle) olarak kullanılmıştır. Her an öldürülme ihtimali vardı bir yandan Moğollardan kaçmaya çalışırken diğer bir yandan da halkı Moğollara karşı Mücadele vermek için örgütlemekteydi (Bayram, 2005:175).

Tokat, Sivas, Kayseri gibi büyük şehirlerde Moğollara karşı çıkan savaççı debbağ esnafını katletmişlerdir. Ahilere ait zaviyeler Mevlevilere verilmiş bunun üzerine Ahiler uzak bölgelere Türkmenler arasında göç etmişlerdir. Bu iki tarikat liderlerinin mücadelesinde üstün taraf Mevlevi hareketi olmuştur (Gölpınarlı, 2006). Moğolların istilası sonucunda ise Ahilik teşkilatı ve Anadolu şehirleri yağmalanmış ve göç hareketleri yaşanmıştır. Ahilerin ellerinde olan yönetim, idari teşkilatlanma, tekke ve zaviyeler kısmı ise Mevlevilerin yetkisine verilmiştir (Hülagü, 1994)

6. SONUÇ

XIII. yüzyıl da Türkiye Selçuklu devleti döneminde Anadolu’da meydana gelen üç önemli şahsiyetin birbirleriyle olan mücadeleleri anlatılmaktadır. Hacı Bektaş Veli, Ahi teşkilatı ile önemli ilişkileri vardı ve onlara destek vermiştir. Buna kanıt olarak da Bacıyan-ı Rum teşkilatının kurucusu olan ve Ahi Evran’ın eşi Fatma Hatun’a Anadolu’da “Kadıncık Ana” demişlerdir. Hacı Bektaş Veli, Mevlana Celaleddin-i Rumi ile aralarında hakimiyet mücadelesi geçmiştir. Bu mücadele çok da ses getiren bir olay değildi. Tabi asıl önemli olan Mevlana Celaleddin Rumi ile Ahi Evran arasında gerçekleşen siyasi, sosyal ve dini mücadele şiddetli bir şekilde gerçekleşmesidir. Çalışmamızda da belirtildiği gibi Mevlana ve Ahi Evran’ın arasındaki mücadele Bahaeddin Veled ve Ahi Evran’ın hocası Fahreddin-i Razi Evhadüd-din Kirmani ile olan sorunları Mevlana ve Ahi Evran arasında daha şiddetli geçmiştir. Mevlana Celaleddin Rumi, Türkiye Selçuklu devletinde nüfuz etmeye çalışmış, kendi yandaşlarını göreve getirmiş etkin hale gelmek için mücadele içersine girmiştir. Alaaddin Keykubad döneminde Ahi Evran çok yetkili ve yönetimde sözü geçen birisiydi.

Alaaddin Keykubad Bir suikast sonucu öldürülüp yerine, II. Gıyaseddin Keyhüsrev geçince Ahi Evran yönetime düşman olmuştur. Ayrıca Babai isyanı çıkması bu olayda parmağının olduğunu düşünmüşlerdir. Ahi Evran beş yıl boyunca hapiste kalmıştır. Tabi bu durumların meydana gelmesinin tek sebebi ise Mevlana Celaleddin olarak görmesidir. II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in ölmesi ve Moğol devletinin Köseadağ savaşı gerçekleşmiştir. Türkiye Selçuklu devleti Moğollara bağlı olarak siyasi varlığı sürdürmüştür. II. İzzettin Keykavus devletin başındayken Ahi Evran’ı vezirlik kurumuna getirmiş devletin toparlanmasını istemiştir. Ahi

Evran'ın eline geçen bu güç ile Mevlana'nın çok sevdiği kişi olan Şems-i Tebrizi suikast sonucu 1247 yılında öldürmüştür. Düşmanlık daha da ilermiş ve 1261 yılında Mevlana Celaleddin-i Rumi tarafından Caca bey Ahi Evran'ı Öldürmüştür. Bu iki tarikat liderlerinin mücadelesi sona ermiştir.

KAYNAKÇA

- Aksaraylı Kerimüddin, Mahmud, (1999), Müsameret Ül-Ahbar Moğollar Zamanında Türkiye Selçukluları Tarihi, Çevr; TURAN, Osman, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Arslan, Bahri, (2017), Babailer İsyanı ve Anadolu Selçuklu Devletinin Durumu, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Türk Tarihi Semineri
- Bayram, Mikail, Sadru'd-din Konevi ile Ahi Evren Şeyh Nasiru'din Mahmud'un Mektuplaşması, Selçuk Üniversitesi Yayınları Dergisi, Sayı.2, 1983
- Bayram, Mikail, Selçuklular Zamanında Anadolu'da Bazı Yörelere Arasındaki Farklı Kültürel Yapılanma ve Siyasi Boyutları, Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı.1, 1994
- Bayram, Mikail, (2001), Tarihin Işığında Nasreddin Hoca ve Ahi Evren, İstanbul, Nüve Kültür Merkezi
- Bayram, Mikail, Ahi Evren Hacı Nasirü'd-din ile Alaüd'din Çelebi'nin Öldürülmesi ve Ölüm Tarihlerinin Tesbiti, Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Sayı .3, 2004
- Bayram, Mikail, (2005), Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren ve Mevlana Mücadelesi, Konya, Nüve Kültür Merkezi
- Bayram, Mikail, (2008), Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları Teşkilatı), Konya, Nüve Kültür Merkezi
- Bayram, Mikail, Sultan Fatih'de Ahi Evran ve Sadreddin Konevi Hayranlığı, Uluslararası Sadreddin Konevi Sempozyumu Bildirileri, MEBKAM Meram Belediyesi Konevi Araştırma Merkezi, Sayı.7, 2008
- Bayram, Mikail, Anadolu'nun Ahiliğinin Teşekkülündeki Rolü Açısından Fütüvvet Hareketi ve Tarihi, Selçuklu Medeniyet Araştırmaları Dergisi, Cilt.1, Sayı. 1, 2017
- Bayram, Mikail, Anadolu Selçuklular Devrinde Anadolu Bacıları (Bacıyan-i Rum) Teşkilatının Kurucusu Fatma Bacı Kimdir
- Can, Şefik, (1999), Mevlana Hayatı Şahsiyeti ve Fikirleri İstanbul, Ötüken Neşriyat Yayınları
- Ceylan, Kazım, (2013), Ahilik, Türk-İslam Medeniyetlerinde Dünyevi ve Uhrevi Sistem, Ankara, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kültür Yayınları

- Chittick, C. William, Rumi ve Mevlevilik, Çev; Safi Arpağuş, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1991
- Çetinkaya, Ali, Bir Anadolu Ereni Hacı Bektaş Veli: Hayatı, Eserleri ve İnsan Anlayışı, Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı. 3, 1999
- Demirci, Mustafa, Selçuklu Anadolu'sunda Bir İnsaniyet Mektebi: Ahilik, Büyük Selçuklu Devletinden Türkiye Selçuklu Devletine Mehmet Altay Köymen Armağanı, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Sayı. 127, 2011
- Eflaki, Ahmet, (1973), Ariflerin Menkıbeleri I, İstanbul, Hürriyet Yayınları
- Eflaki, Ahmet, (1973), Ariflerin Menkıbeleri II, İstanbul, Hürriyet Yayınları
- Erdoğan, Mehmet Akif, Anadolu'da Ahiler ve Ahi Zaviyeleri, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, S.4, 2000
- Füruzanfer, Bediüzzaman, (1997), Mevlana Celaleddin, Çev; UZLUK, Feridun Nafiz, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi
- Gölpınarlı, Abdülbaki, (2006), Mevlana'dan Sonra Mevlevilik, İstanbul, İnkılap Kitabevi
- Gölpınarlı, Abdülbaki, (2007), Mevlana Hayatı ve Yapıtlarından Seçmeler, İstanbul, Varlık Yayınları
- Gölpınarlı, Abdülbaki, (2011), İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı, İstanbul, İTO
- Hacıgökmen, Mehmet Ali, Mevlana Celaleddin Rumi'nin Selçuklu Sultanları İle İlişkileri, Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı.36, 2014
- Haksever, Ahmet Cahid, Çankırı'da Mevleviler ve Mesnevihanlar, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XI, Sayı. 22, 2012
- Hülagü, Metin, Ahilik Teşkilatının İcra Ettiği Fonksiyonlar ve Cemiyet Üzerindeki Etkileri, Ankara, Türk Kültürü, Sayı. 32, 1994
- İnalçık, Halil, (2016), Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve İmparatorluk Sürecinde, İstanbul, Timaş Yayınları
- İnci, Yusuf, (1989), Ahilik ve Meslek Eğitimi, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı
- Kafesoğlu, İbrahim, (1972), Selçuklu Tarihi, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi
- Kahveci, İhsan, Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu'ndan İzlenimler, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.11, 2005
- Kayaoğlu, İsmet, Mevlana'nın Çağdaş Derviş Tarikatları, Babalar, Kalenderiler ve Diğerleri, Ankara Üniversitesi Dergisi, Cilt. 31, Sayı. 1, 1990

- Koca, Salim, Selçuklu İktidarının Belirlenmesinde Rol Oynayan Güçler ve Alâeddin Keykubâd'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı, Gazi Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı. 25, 2009
- Konukseven, Hatice, (2006), Hz. Mevlana, Ahi Evran ve Şeyh Sadreddin-i Konevi'nin Konya Halkının Eğitimdeki Rolü, Konya, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Ocak, Yaşar Ahmet, (2011), Babailer İsyanı, İstanbul, Dergah Yayınları
- Öden, Zerrin Günel, (1997), Türkiye Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesud Hakkında Bazı Görüşler, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Önder, Mehmet, (1969), Mevlana Hayatı-Eserleri, Ankara, Türk Ticaret Bankacılığı İşbirliği Hazırlanmıştır
- Önder, Mehmet, (1998), Mevlana ve Mevlevilik, İstanbul, Aksoy Yayıncılık
- Özdemir, H. Ahmet, (2005), Moğol İstilasası ve Abbasi Devletinin Yıkılışı; Cengiz ve Hülagu Dönemleri, İstanbul, İz Yayıncılık
- Üremiş, Ali, Türkiye Selçuklularında Bazı Sünni Tasavvuf Hareketleri, Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı.28, 2010
- Yıldız, Harun, Hacı Bektaş Veli ile Ahi Evran İlişkisi, Gazi Üniversitesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli ve Araştırma Dergisi, Sayı. 61, 2012